

cut, dictum est (art. 2. hujus quæst.) Sed statim homo post peccatum indiguit hujusmodi salutis remedio. Ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

2. Præterea. Lex vetus data est propter sanctificationem eorum ex quibus Christus natus erat. Sed Abraham incepit fieri promissio de semine, quod est Christus, ut habetur Genes. xxi. Ergo statim tempore Abraham debuit lex dari.

3. Præterea. Sicut Christus non est natus ex aliis descendentibus ex Noe, nisi ex Abraham; cui facta est promissio; ita etiam non est natus ex aliis filiis Abraham, nisi ex David, cui est promissio renovata, secundum illud II. Reg. xxiii. 1. *Dixit vir cui confisusum est de Christo Dei Jacob.* Ergo lex vetus debuit dari post David, sicut data est post Abraham.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Gal. iii. 19. *quod lex propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, id est ordinabiliter data, ut Glossa (ordin.) dicit.* Ergo congruum fuit ut lex vetus illo tempore ordine traderetur.

Respondeo dicendum, quod convenientissime lex vetus dari fuit tempore Moysi.

Cujus ratio potest accipi ex duobus, secundum quod quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibusdam duris, & superbis, qui per legem compescuntur, & domantur: imponitur etiam bonis, qui per legem instructi adjuvantur ad adimplendum quod intendunt.

Conveniens igitur fuit tali tempore legem veterem dari ad superbiam hominum convincendam. De duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia, & de potentia. De scientia quidem, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutem; & ideo, ut de hoc ejus superbia convinceretur, permixtus est homo regimini suæ rationis abque adminiculo legis scriptæ; & experimento homo discere potuit quod patiebatur rationis defectum per hoc quod patiebatur usque ad idolatriam, & turpissima vitia circa tempora Abraham fuisse prolapsi. Et ideo post hæc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorantie; quia per legem est cognitio peccati, ut dicitur Rom. vii. Sed postquam homo est instructus per legem, convicta est ejus superbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoscebat. Et ideo, sicut Apostolus concludit ad Rom. vii. 3. *quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum... ut iustitiam legis impleverit in nobis.* Ex parte vero bonorum lex data est in auxilium: quod quidem tunc maxime populo necessarium fuit quan-

do lex naturalis obscurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim hujusmodi auxilium quodam ordine dari, ut per imperfecta ad perfectionem manducerentur. Et ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

Ad primum ergo dicendum, quod statim post peccatum primi hominis non competeat legem veterem dari; tum quia nondum homo recognoscebat se ea indigere, de sua ratione confusus: tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi.

Ad secundum dicendum, quod lex non debet dari nisi populo: est enim præceptum commune, ut dictum est (quæst. xc. art. 2. & 3. & quæst. xcvi. art. 1. ad 2.) & ideo tempore Abraham data sunt quedam familiaria præcepta, & quasi domestica Dei ad homines; sed postmodum multiplicatis ejus posteris, in tantum quod populus esset, & liberatis eis à servitute, lex convenienter potuit dari. Nam servi non sunt pars populi, vel civitatis, cui legem dari competit, ut Philoophus dicit in III. Polit. (cap. iii. à med.)

Ad tertium dicendum, quod quia legem oportebat alicui populo dari, non solum illi ex quibus est Christus natus, legem acceperunt, sed totus populus configuratus signaculo circumcisionis, quæ fuit signum promissionis Abraham factæ, & ab eo creditæ, ut dicit Apostolus Rom. iv. Et ideo etiam ante David oportuit legem dari tali populo jam collecto.

QUÆSTIO XCIX.

De præceptis veteris legis.

in sex articulis divisa.

Deinde considerandum est de præceptis veteris legis: & primo de distinctione ipsorum; secundo de singulis generibus distinctis.

Circa primum quærentur sex.

Primo, utrum legis veteris sint plura præcepta, vel unum tantum.

Secundo, utrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.

Tertio, utrum præter moralia contineat caeremonialia.

Quarto, utrum contineat præter hæc judicialia.

Quinto, utrum præter ista tria contineat aliqua alia.

Sexto, de modo quo lex inducitur ad observantiam prædictorum.

ARTICULUS I. 524

Utrum in lege veteri contineatur solum unum præceptum.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in lege veteri non contineatur nisi unum præceptum. Lex enim nihil aliud est quam præceptum, ut supra habitum est (quæst. xc. art. 2. & 3.) Sed lex vetus est una. Ergo non continet nisi unum præceptum.

2. Præterea, Apostolus dicit Roman. xiiii. 9. *Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo inflatur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sed istud mandatum est unum. Ergo lex vetus non continet nisi unum mandatum.

3. Præterea, Math. vii. 12. dicitur: *Omnia quæcumque volitis ut faciant vobis homines, & vos facite illis; hæc est enim lex, & propheta.* Sed tota lex vetus continetur in lege, & prophetis. Ergo lex vetus non habet nisi unum præceptum.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Ephes. ii. 15. *Legem mandatorum decretis convolvans: & loquitur de lege veteri, ut patet per Glossam (Ambrosii ibidem). Ergo lex vetus continet in se multa mandata.*

Respondeo dicendum, quod præceptum legis, cum sit obligatorium, est de aliquo quod fieri debet. Quod autem aliquid debeat fieri, hoc provenit ex necessitate alicujus finis. Unde manifestum est quod de ratione præcepti est quod importet ordinem ad finem, in quantum scilicet illud præcipitur quod est necessarium, vel expediens ad finem. Contingit autem ad unum finem multa esse necessaria, vel expedientia. Et secundum hoc possunt de diversis rebus dari diversa præcepta, in quantum ordinantur ad finem.

Unde dicendum est quod omnia præcepta legis veteris sunt unum secundum ordinem ad unum finem; sunt tamen multa secundum diversitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem.

Ad primum ergo dicendum, quod, lex vetus dicitur esse una secundum ordinem ad finem unum; & tamen continet diversa præcepta secundum distinctionem eorum quæ ordinantur ad finem sicut etiam ars edificativa est una secundum unitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus; tamen continet diversa præcepta secundum diversos actus ad hoc ordinatos.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Apostolus dicit I. ad Timot. i. 5. *finis præcepti caritas est: ad hoc enim omnis lex tendit ut amicitiam constituat vel hominum ad invicem, vel hominis ad Deum.* Et ideo tota lex impletur in hoc uno mandato, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, sicut in S. Tob. Op. Tom. II.

quodam fine mandatorum omnium. In dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deum. Unde Apostolus hoc unum præceptum posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei, & proximi, de quibus dicit Dominus Math. xxiii. 40. *In his duobus mandatis pendet omnis lex, & propheta.*

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur in IX. Ethic. (cap. viii. parum à princ.) *amicabilia quæ sunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus quæ sunt homini ad se ipsum, dum scilicet homo ita se habet ad alterum sicut ad se.* Et ideo in hoc quod dicitur, *Omnia quæcumque volitis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, explicatur quedam regula dilectionis proximi, quæ etiam implicite continetur in hoc quod dicitur Math. xix. 19. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: unde est quedam explicatio istius mandati.

ARTICULUS II. 525

Utrum lex vetus contineat præcepta moralia.

Su. quæst. xcvi. art. 5. corp. et inf. prof. q. art. 3. ad 2. et art. 4. corp. & Psal. xviii. com. 7. 8. 9.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur à lege naturæ, ut supra habitum est (quæst. xc. art. 4. & quæst. xcvi. art. 5.) Sed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. Ergo non pertinent ad legem veterem.

2. Præterea, ibi subvenire debuit homini lex divina, ubi deficit ratio humana, sicut patet in his quæ ad fidem pertinent, quæ sunt supra rationem. Sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. Ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri, quæ est lex divina.

3. Præterea, Lex vetus dicitur littera occidens, ut patet I. ad Corinth. iii. Sed præcepta moralia non occidunt, sed vivificant, secundum illud Psal. cxviii. 93. *In eternum non obliviscar justificationes tuas, quia in istis vivificasti me.* Ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

Sed contra est quod dicitur Eccli. xviii. 9. *Adidit legis disciplinam, & legem vite hereditavit eos.* Disciplina autem pertinet ad mores: dicit enim Glossa (ordinar.) ad Heb. xii. super illud, *Omnia disciplina, &c.*, disciplina est eruditio morum per difficultia. Ergo lex à Deo data præcepta moralia continebat.

Respondeo dicendum, quod lex vetus continebat præcepta quedam moralia, ut patet Exod. xx. *Non occides, Non furtum facies.*

Mum Et

Et hoc rationabiliter: nam sicut intentio principalis legis humanæ est ut faciat amicitiam hominum ad invicem; ita intentio divinæ legis est ut constituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autem similitudo sit ratio amoris, secundum illud Ecclesiastici 19. *Omne animal diligit simile sibi*, impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum, qui est optimus, nisi homines efficiantur boni. Unde dicitur Leviticus 19. 2. *Sinfi eritis, quoniam ego sanctus sum*. Bonitas autem hominis est virtus, *quæ facit bonum habitorem*. Et ideo oportet præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari: & hæc sunt moralia legis præcepta.

Ad primum ergo dicendum, quod lex veteris distinguitur à lege naturæ, non tamquam ab ea omnino aliena, sed tamquam ei aliquid superaddens. Sicut enim gratia præsupponit naturam, ita oportet quod lex divina præsupponat legem naturalem.

Ad secundum dicendum, quod legi divinæ conveniens erat ut non solum provideret homini in his ad quæ ratio non potest, sed etiam in his circa quæ contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa præcepta moralia quantum ad ipsa communissima præcepta legis naturæ non poterat errare in universali; sed tamen propter consuetudinem peccandi obscurabatur in particularibus agendis. Circa alia vero præcepta moralia, quæ sunt quasi conclusiones deductæ ex communibus principiis legis naturæ, multorum ratio oberrabat; ita ut quædam quæ sunt secundum se mala, ratio multorum licita iudicaret. Unde oportuit contra utrumque defectum homini subveniri per auctoritatem legis divinæ; sicut etiam inter credenda nobis proponuntur non solum ea ad quæ ratio attingere non potest (ut Deum esse trinum) sed etiam ea ad quæ ratio recta per tingere potest (ut Deum esse unum) ad excludendum rationis humanæ errorem, qui accidebat in multis.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus probat in Lib. de Spiritu & littera. (cap. xiv.) etiam littera legis quantum ad præcepta moralia occidere dicitur occasionaliter, in quantum scilicet præcipit quod bonum est, non præbens auxilium gratiæ ad implendum.

ARTICULUS III. 426

Utrum lex vetus contineat præcepta ceremonialia præter moralia.

Inf. art. 4. & 5. corp. & quæst. c1. art. 1. 2. & 4. corp. & quæst. c111. art. 3. corp. & ad 3. & quæst. civ. art. 4. & 2. 2. quæst. xx11. art. 1. ad 2. & quæst. 11. art. 3. corp. & quæst. 1v. art. 13. corp.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod lex vetus non contineat præcepta ceremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur, est directiva humanorum actuum. Actus autem humani morales dicuntur, ut supra dictum est (quæst. 1. art. 3.) Ergo videtur quod in lege veteri hominibus data non debeant contineri nisi præcepta moralia.

2. Præterea. Præcepta quæ dicuntur ceremonialia, videntur ad divinum cultum pertinere. Sed divinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quæ, ut Tullius dicit in sua Rhetor. (Lib. II. de invent. aliquant. ante fin.) *divinæ naturæ cultum, ceremoniamque affert*. Cum igitur præcepta moralia sint de actibus virtutum, ut dictum est (art. præc.) videtur quod præcepta ceremonialia non sint distinguenda à moralibus.

3. Præterea. Præcepta ceremonialia esse videntur quæ figurativè aliquid significant. Sed, sicut Augustinus dicit in II. de doctr. christ. (cap. 111. & xiv.) *verba inter homines obtinuerunt principatum significandi*. Ergo nulla necessitas fuit ut in lege continerentur præcepta ceremonialia de aliquibus actibus figurativis.

Sed contra est quod dicitur Deut. 1v. 13. *Decem verba, quæ scripsi in duabus tabulis lapideis, mihi quæ mandavit in illo tempore ut docerem vos ceremonias, & iudicia, quæ facere deberetis*. Sed decem præcepta legis sunt moralia. Ergo præter præcepta moralia sunt etiam alia præcepta ceremonialia.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) lex divina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad Deum; lex autem humana principaliter ad ordinandum homines ad invicem. Et ideo leges humanæ non curaverunt aliquid instruere de cultu divino, nisi in ordine ad bonum commune hominum: & propter hoc etiam multa confixerunt circa res divinas, secundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum, sicut patet in ritu Gentilium. Sed lex divina è converso homines ad invicem ordinavit, secundum quod conveniebat ordini qui est in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo

in

ARTICULUS IV. 527

Utrum præter præcepta moralia, & ceremonialia, sint etiam præcepta judicialia.

Inf. art. 5. corp. & quæst. c1. art. 1. corp. & quæst. c111. art. 1. corp. & quæst. civ. art. 1. & 2. 2. quæst. lxxv11. art. 1. corp. & quæst. cxx11. art. 3. ad 2. & III. con. cap. cxxv111. & quæst. 11. art. 8. corp. & quæst. 1v. art. 1. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod præter præcepta moralia, & ceremonialia, non sint aliqua præcepta judicialia in veteri lege. Dicit enim Augustinus contra Faustum (Lib. VI. cap. 11. & Lib. X. cap. 11. & Lib. XIX. cap. xv111. quod in lege veteri sunt præcepta vitæ agenda, & præcepta vitæ significanda. Sed præcepta vitæ agenda sunt moralia, præcepta autem vitæ significanda sunt ceremonialia. Ergo præter hæc duo genera præceptorum non sunt ponenda in lege alia præcepta judicialia.

2. Præterea. Super illud Psalm. cxv111. *A iudicis tuis non declinavi*, dicit Glossa (ord. Calsiod.), id est ab his quæ constituiti regulam vivendi. Sed regula vivendi pertinet ad præcepta moralia. Ergo præcepta judicialia, non sunt distinguenda à moralibus.

3. Præterea. Iudicium videtur esse actus iustitiæ, secundum illud Psalm. xc111. 15. *Quasque iustitia convertatur in iudicium*. Sed actus iustitiæ, sicut & actus ceterarum virtutum, pertinet ad præcepta moralia. Ergo præcepta moralia includunt in se judicialia; & sic non debent ab eis distingui.

Sed contra est quod dicitur Deut. vi. 1. *Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ, atque iudicia*. Præcepta autem antonomastice dicuntur moralia. Ergo præter præcepta moralia, & ceremonialia sunt etiam judicialia.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 2. & 3. hujus quæst.) ad legem divinam pertinet ut ordinet homines ad invicem, & ad Deum. Utrumque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referuntur moralia præcepta; sed oportet quod determinetur utrumque per legem divinam, vel humanam: quia principia naturaliter nota sunt communia tam in speculativis, quam in activis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu divino fit per præcepta ceremonialia; sic & determinatio communis præcepti de iustitia observanda inter homines determinatur per præcepta judicialia.

Et secundum hoc oportet tria præcepta

Minus 2 le-

in Deum non solum per interiores actus mentis, qui sunt credere, sperare, & amare sed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo divinam servitutem proficitur: & ista opera dicuntur ad cultum Dei pertinere: qui quidem cultus *ceremonia* vocatur, quasi *munia*, id est dona *Cereis*, quæ dicebatur Dea frugum, eo quod (a) primo ex frugibus oblationes Deo offerebantur: sive, ut Maximus Valerius refert (Lib. I. cap. 1. num. 10.) nomen *ceremoniæ* introductum est ad significandum cultum divinum apud Latinos, à quodam oppido juxta Romanam, quod *Cere* vocabatur, eo quod Roma capta à Gallis, illic sacra Romanorum oblata sunt, & reverentissime habita. Sic igitur illa præcepta quæ in lege pertinent ad cultum Dei, specialiter ceremonialia dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod humani actus se extendunt etiam ad cultum divinum: & ideo etiam de his continet præcepta lex veteri hominibus data.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. xciv. art. 4.) præcepta legis naturæ communia sunt, & indigent determinatione. Determinantur autem & per legem humanam, & per legem divinam. Et sicut ipsæ determinationes quæ sunt per legem humanam, non dicuntur esse de lege naturæ, sed de jure positivo; ita ipsæ determinationes præceptorum legis naturæ quæ sunt per legem divinam, distinguuntur à præceptis moralibus, quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deum, cum sit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale; sed determinatio hujus præcepti, ut scilicet colatur talibus hostiis, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta ceremonialia: & ideo præcepta ceremonialia distinguuntur à præceptis moralibus.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Dionysius dicit 1. cap. cæl. Hier. (post med.) *divina hominibus manifestari non possunt nisi sub aliquibus similitudinibus sensibilibus*. Ipsæ autem similitudines magis movent animum, quando non solum verbo exprimentur, sed etiam sensui offeruntur. Et ideo divina traduntur in Scripturis non solum per similitudines verbo expressas, sicut patet in metaphoris locutionibus, sed etiam per similitudines rerum, quæ visui proponuntur, quod pertinet ad præcepta ceremonialia.

S. Tho. Op. Tom. II.

(a) Al. prima, item primæ.

legis veteris ponere; scilicet *moralia*, quæ sunt de dictamine legis naturæ; *ceremonialia*, quæ sunt determinationes cultus divini; & *judicialia*, quæ sunt determinationes justitiæ inter homines observandæ.

Unde cum Apostolus Rom. vii. dixisset, quod *lex est sancta*, subiungit, quod *mandatum est iustum*, *honestum*, & *sanctum*; iustum quidem quantum ad *judicialia*; sanctum quantum ad *ceremonialia* (nam sanctum dicitur quod est Deo dicatum); bonum, idest honestum, quantum ad *moralia*.

Ad primum ergo dicendum, quod tam præcepta *moralia*, quam etiam *judicialia* pertinent ad directionem vitæ humanæ: & ideo utraque continentur sub uno membro illorum quæ ponit Augustinus, scilicet sub præceptis vitæ agendæ.

Ad secundum dicendum, quod *judicium* significat executionem justitiæ; quæ quidem est secundum applicationem rationis ad aliqua particularia determinate. Unde præcepta *judicialia* communicant in aliquo cum *moralibus*; in quantum scilicet à ratione derivantur; & in aliquo cum *ceremonialibus*; in quantum scilicet sunt quædam determinationes communium præceptorum. Et ideo quandoque sub *judicis* comprehenduntur præcepta *judicialia*, & *moralia*, sicut dicitur Deuter. vi. 1. *Audi Israel ceremonias, atque judicialia*; quandoque vero *judicialia*, & *ceremonialia*, sicut dicitur Lev. xviii. 4. *Facies iudicia mea, & præcepta mea servabitur*: ubi præcepta ad *moralia* referuntur, *judicia* vero ad *judicialia*, & *ceremonialia*.

Ad tertium dicendum, quod actus justitiæ in generali pertinet ad præcepta *moralia*; sed determinatio ejus in speciali pertinet ad præcepta *judicialia*.

ARTICULUS V. 528

Utrum aliqua alia præcepta continentur in lege veteri, præter *moralia*, *judicialia*, & *ceremonialia*.

Sup. art. 4. corp. & quodl. 11. art. 8. corp. & Gal. vi. lect. 3. & Hebr. vii. lect. 2.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod aliqua alia præcepta continentur in lege veteri, præter *moralia*, *judicialia*, & *ceremonialia*. *Judicialia* enim præcepta pertinent ad actum justitiæ quæ est hominis ad hominem; *ceremonialia* vero pertinent ad actum religionis, quæ Deus colitur. Sed præter has sunt multæ aliæ virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures; ut supra dictum est (quæst. lx. art. 5.) Ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

2. Præterea, Deuter. xi. 1. dicitur: *Amis Dominum Deum tuum, & observa ejus præcepta, & ceremonias, & judicialia, atque mandata*. Sed præcepta pertinent ad *moralia*, ut dictum est (art. præc.) Ergo præter *moralia*, *judicialia*, & *ceremonialia*, adhuc alia continentur in lege, quæ dicuntur *mandata*.

3. Præterea, Deuter. vi. 17. dicitur: *Custodi præcepta Domini Dei tui, & testimonia, & ceremonias quas tibi præcepit*. Ergo præter omnia præcepta adhuc in lege *testimonia* continentur.

4. Præterea, in Psalmo cxviii. 93. dicitur: *In eternum non obliviscar justificationes tuas*: Glossa (interl.), idest legem. Ergo præcepta legis veteris non solum sunt *moralia*, *ceremonialia*, & *judicialia*, sed etiam *justificationes*.

Sed contra est quod dicitur Deut. vi. 1. *Hæc sunt præcepta, ceremonias, atque judicialia, quæ mandavit Dominus Deus vobis*: & hæc ponuntur in principio legis. Ergo omnia præcepta legis sub his comprehenduntur.

Respondendo dicendum, quod in lege ponuntur aliqua tamquam præcepta, aliqua vero tamquam ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem sunt de his quæ sunt agenda; ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur, scilicet ex auctoritate præcipientis, & ex utilitate impletionis: quæ quidem est consecutio alicujus boni utilis, delectabilis, vel honesti, aut fuga alicujus mali. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam quæ auctoritatem Dei præcipientis indicarent, sicut illud Deuter. vi. 4. *Audi Israel: Dominus Deus tuus Deus unus est*: & illud Genes. 1. 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram*. Et hujusmodi dicuntur *testimonia*. Oportuit etiam quod in lege proponerentur quædam præmia observantibus legem, & pœnæ transgredientibus, ut patet Deut. xxviii. 1. *Si audieris vocem Domini Dei tui . . . facies te excelsum cunctis gentibus*, &c. Et hujusmodi dicuntur *justificationes*, secundum quod Deus aliquos juste punit, vel præmiat. Ipsa autem agenda sub præcepto non cadunt, nisi in quantum habent aliquam debiti rationem. Est autem duplex debitum: unum quidem secundum regulam rationis; aliud autem secundum regulam legis determinantis; sicut Philosophus in V. Ethic. (cap. vii.) distinguit duplex iustum, scilicet, *morale*, & *legale*. Debitum autem morale est duplex: dicitur enim ratio aliquid faciendum, vel tamquam necessarium, sine quo non potest esse ordo virtutis, vel tamquam utile ad hoc quod ordo virtutis melius conservetur: & secundum hoc quædam moralium præcipiuntur, vel prohibentur in lege, sicut *Non occides*, *Non fursum facies*: & hæc proprie dicuntur *præcepta*. Quædam vero præcipiuntur, vel prohibentur, non

qua-

quasi præcipi debita, sed propter melius: & ista possunt dici *mandata*: quia quamdam inductionem habent, & persuasionem, sicut illud Exod. xxxi. 16. *Si signis acceptis vestimentum ad proximo tuo, ante solis occasum reddas ei*, & aliqua similia. Unde Hieronymus dicit (in princ. procem. in Marc. & hab. in Glos.) quod in *præceptis est justitia*, in *mandatis vero caritas*. Debitum autem ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad *judicialia*, in rebus autem divinis ad *ceremonialia*. Quamvis etiam ea quæ pertinent ad pœnam, vel præmia, dici possint *testimonia*, in quantum sunt protestationes quædam divinæ justitiæ. Omnia vero præcepta legis possunt dici *justificationes*, in quantum sunt quædam executiones legalis justitiæ. Possunt etiam aliter mandata à præceptis distinguui; ut *præcepta* dicantur quæ Deus per seipsum jussit, *mandata* autem quæ per alios mandavit, ut ipsum nomen sonare videtur.

Ex quibus omnibus apparet quod omnia legis præcepta continentur sub *moralibus*, *ceremonialibus*, & *judicialibus*; alia vero non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorum observationem, ut dictum est (hic sup.)

Ad primum ergo dicendum, quod sola justitia inter alias virtutes importat rationem debiti. Et ideo *moralia* intantum sunt lege determinabilia, in quantum pertinent ad justitiam, cujus etiam quædam pars est religio, ut Tullius dicit (Lib. II. de invent. aliquant. ante fin.) Unde iustum legale non potest esse aliquid præter *ceremonialia*, & *judicialia* præcepta.

Ad alia patet responsio per ea quæ dicta sunt (in corp. art.)

ARTICULUS VI. 529

Utrum lex veteris debuerit inducere ad observantiam præceptorum per temporales promissiones, & comminationes.

Sup. quæst. xci. art. 5. corp. & inf. quæst. cviii. art. 1. ad 2. & III. dist. 14. art. 2. corp. & art. 4. et Rom. viii. lect. 3. et cap. x. et II. Corin. x. lect. 6.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod lex veteris non debuerit inducere ad observantiam præceptorum per temporales promissiones, & comminationes. Intentio enim legis divinæ est ut homines Deo subdat per timorem, & amorem: unde dicitur Deut. x. 12. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus perit à te, nisi ut times Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum*: Sed cupiditas rerum temporalium abducit à Deo:

dicit enim Augustinus in Lib. lxxxiii. Qd. (quæst. xxxvi. circ. princ.) quod *venenum caritatis est cupiditas*. Ergo promissiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legislatoris: quod legem terroprobabiliter facit, ut patet per Philosophum in II. Politic. (implici. cap. vii.)

2. Præterea, Lex divina est excellentior quam lex humana. Videmus autem in scientiis quod quanto aliqua est altior, tanto per altiora media procedit. Ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes, & promissiones, lex divina non debuit ex his procedere, sed per aliqua majora.

3. Præterea, id non potest esse præmium justitiæ, vel pœna culpæ, quod æqualiter evenit bonis, & malis. Sed sicut dicitur Eccles. ix. 2. *universa æque eveniunt iusto, impii, bono, & malo, mundo, & immundo; inmolanti victimas, & sacrificia contemnti*. Ergo temporalia bona, vel mala non convenienter ponuntur ut pœnæ, vel præmia mandatorum legis divinæ.

Sed contra est quod dicitur Mat. 11. 19. *Si volueritis, & audieritis me, bona terre comedetis: quod si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devoravit vos*.

Respondendo dicendum, quod sicut in scientiis speculativis inducuntur homines ad assentiendum conclusionibus per media syllogistica; ita etiam in quibuslibet legibus homines inducuntur ad observantiam præceptorum per pœnas, & præmia. Videmus autem in scientiis speculativis quod media proponuntur auditori secundum ejus conditionem. Unde sicut oportet ordinare in scientiis procedere, ut ex notioribus disciplina incipiat; ita etiam oportet, qui vult inducere hominem ad observantiam præceptorum, ut ex illis eum movere incipiat quæ sunt in ejus affectu; sicut pueri provocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis.

Dictum est autem supra (quæst. xcvi. art. 1. 2. & 3.) quod lex veteris disponebat ad Christum, sicut imperfectum ad perfectum: unde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Christum: & ideo populus ille comparatur pueri sub pædagogico existenti, ut patet Galat. 1. 11. Perfectio autem hominis est ut contemptis temporalibus, spiritualibus inheret, ut patet per illud quod Apostolus dicit Philipp. 1. 11. 14. *Quæ quidem retro sunt, obliviscens, ad ea quæ priora sunt, me extendo . . . Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus*. Imperfectorum est quod temporalia bona desiderent, in ordine tamen ad Deum; perverforum autem est quod in temporalibus bonis finem constituent.

Unde legi veteri conveniebat ut per tempor-

poralia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manducaret homines ad Deum.

Ad primum ergo dicendum, quod cupiditas, qua homo constituit finem in temporalibus bonis, est caritatis venenum; sed consecutio temporalium bonorum, quæ homo desiderat in ordine ad Deum, est quedam via inducens imperfectos ad Dei amorem, secundum illud Psalmi XLVIII. 19. *Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.*

Ad secundum dicendum, quod lex humana inducit homines ex temporalibus premiis, vel penis per homines inducendis; lex vero divina ex premiis, vel penis exhibendis per Deum: & in hoc procedit per media altiora.

Ad tertium dicendum, quod, sicut patet historias veteris testamenti revolventi, communis status populi semper sub lege in prosperitate fuit, quando legem observabant; & statim declinantes à præceptis legis divinæ, in multas adversitates incidebant. Sed aliquæ personæ particulares etiam iustitiam legis observantes in aliquas adversitates incidebant, vel quia jam erant spirituales effecti, ut per hoc magis ab affectu temporalium abstraherentur, & eorum virtus probata redderetur, aut quia opera legis exterius implentes, eorum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatum, secundum quod dicitur Iesai. XXIX. 13. (a) *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.*

QUÆSTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis,

in duodecim articulis divisæ.

Deinde considerandum est de singulis generibus præceptorum veteris legis: & primo de præceptis moralibus; secundo de ceremonialibus; tertio de judicialibus.

Circa primum quaruntur duodecim.

Primo, utrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ.

Secundo, utrum præcepta moralia veteris legis sint de actibus omnium virtutum.

Tertio, utrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

Quarto, de distinctione præceptorum decalogi.

Quinto, de numero eorum.

Sexto, de ordine.

Septimo, de modo tradendi ipsa.

Octavo, utrum sint dispensabilia.

(a) Sic refertur Matth. XV. 8. *at loc. cit.* Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me; cor autem ejus longe est à me.

Nono, utrum modus observandi virtutem cadat sub præcepto.

Decimo, utrum modus caritatis cadat sub præcepto.

Undecimo, de distinctione aliorum præceptorum moralium.

Duodecimo, utrum præcepta moralia veteris legis justificent.

ARTICULUS I. 530

Utrum omnia præcepta moralia pertinent ad legem naturæ.

Sup. quæst. XLIX. art. 3. ad 2. & art. 4. corp. & inf. quæst. CIV. art. 1. corp. & Matth. XIII. com. 11.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non omnia præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. Dicitur enim Eccli. XVII. 9. *Adidit illis disciplinam, et legem vitam benedixit illis.* Sed disciplina dividitur contra legem naturæ, eo quod lex naturalis non addiscitur, sed ex naturali instinctu habetur. Ergo non omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ.

2. Præterea. Lex divina perfectior est quam lex humana. Sed lex humana superaddit aliqua ad bonos mores pertinentia, his quæ sunt de lege naturæ: quod patet ex hoc quod lex naturæ est eadem apud omnes: hujusmodi autem morum instituta sunt diversa apud diversos. Ergo multo fortius divina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere supra legem naturæ.

3. Præterea. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides: unde etiam dicitur ad Gal. V. 6. *quod fides per dilectionem operatur.* Sed fides non continetur sub lege naturæ, quia ea quæ sunt fidei, sunt supra rationem naturalem. Ergo non omnia præcepta moralia legis divinæ pertinent ad legem naturæ.

Sed contra est quod Apostolus dicit Rom. 11. 14. *quod gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt:* quod oportet intelligi de his quæ pertinent ad bonos mores. Ergo omnia moralia præcepta legis sunt de lege naturæ.

Respondeo dicendum, quod præcepta moralia à ceremonialibus, & judicialibus, sunt distincta. Moralitatem sunt de illis quæ secundum se ad bonos mores pertinent. Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quæ est proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi con-

congruunt; mali autem, qui à ratione discordant. Sicut autem omne iudicium rationis speculative procedit à naturali cognitione principiorum principiorum; ita etiam omne iudicium rationis practice procedit ex quibusdam principiis naturaliter cognitis, ut supra dictum est (quæst. XCIV. art. 2. & 4.) ex quibus diversimode procedi potest ad iudicandum de diversis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quod statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam vero sunt ad quorum iudicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare diligenter non est cujuslibet, sed sapientium; sicut considerare particulares conclusiones scientiarum non pertinet ad omnes, sed ad solos Philosophos. Quædam vero sunt ad quæ dijudicanda indiget homo adjuvari per instructionem divinam, sicut est circa credenda.

Sic igitur patet quod cum moralia præcepta sint de his quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt quæ rationi conveniunt, omne autem rationis humanæ iudicium aliquid à naturali ratione derivatur; necesse est quod omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diversimode.

Quædam enim sunt quæ statim per se ratio naturali cujuslibet hominis dijudicat esse faciendâ, vel non faciendâ; sicut *Honora patrem tuum, & matrem, & Non occides, Non fursum facies:* & hujusmodi sunt absolute de lege naturæ. Quædam vero sunt quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus iudicantur esse observanda: & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores à sapientibus instruantur, sicut illud, *Coram cano capite surge, & honora personam senis;* & alia hujusmodi. Quædam vero sunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione divina, per quam eruditur de divinis, sicut est illud, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem: Non assumes nomen Dei tui in vanum.*

Et per hoc patet responsio ad objecta.

ARTICULUS II. 531

Utrum præcepta moralia legis sint de omnibus actibus virtutum.

Sup. quæst. XLIX. art. 3. ad 2. & art. 4. corp. & inf. quæst. CIV. art. 1. corp. & Matth. XIII. corp. 11.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod præcepta moralia legis non sint de omnibus actibus virtutum. Observatio enim præceptorum veteris legis justificatio nominatur,

secundum illud Psalmi CXVIII. § *Justificatio tua: essetiam.* Sed justificatio est executio iustitiæ. Ergo præcepta moralia non sunt nisi de actibus iustitiæ.

2. Præterea. Id quod cadit sub præcepto, habet rationem debiti. Sed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes, nisi ad eandem iustitiam, cujus proprius actus est reddere unicuique debitum. Ergo præcepta legis moralia non sunt de actibus aliarum virtutum, sed solum de actibus iustitiæ.

3. Præterea. Omnis lex ponitur propter bonum commune, ut dicit Isidorus (Lib. V. Etym. cap. XXII.) Sed inter virtutes sola iustitia respicit bonum commune, ut Philosophus dicit in V. Ethic. (cap. 1. & 11. & XII.) Ergo præcepta moralia sunt solum de actibus iustitiæ.

Sed contra est quod Ambrosius dicit (in Lib. de Parad. cap. VII. ante med.) quod *peccatum est transgressio legis divinæ, & celsissimum inobediencia mandatorum.* Sed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. Ergo lex divina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

Respondeo dicendum, quod cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune, sicut supra habitum est (quæst. XC. art. 2.) necesse est quod præcepta legis diversificentur secundum diversos modos communitatum. Unde Philosophus in sua Polit. (Lib. III. cap. 1X. & Lib. IV. cap. 1.) docet, quod alias leges oportet statuere in civitate quæ regitur à Rege, & alias in ea quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de civitate. Est autem alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex divina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem civilem, quæ est hominum ad invicem. Homines autem ordinantur ad invicem per exteriores actus, qui sunt homines sibi invicem communicant. Hujusmodi autem communicatio pertinet ad rationem iustitiæ, quæ est proprie directiva communitatis humanæ. Et ideo lex humana non proponit præcepta nisi de actibus iustitiæ: & si præcipiat actus aliarum virtutum, hoc non est nisi in quantum assumunt rationem iustitiæ, ut patet per Philosophum in V. Ethic. (cap. 1. à med.) Sed communitas ad quam ordinatur lex divina, est hominum ad Deum vel in presenti, vel in futura vita. Et ideo lex divina proponit de omnibus illis per quæ homines bene ordinantur ad communicationem cum Deo. Homo autem Deo coniungitur ratione, sive merito, in qua est Dei imago: & ideo lex divina præcepta proponit de omnibus illis per quæ ratio hominis bene ordinata est.

Hoc autem contingit per actus omnium virtutum. Nam virtutes intellectuales ordinantur bene actus rationis in seipsis; virtutes autem mor-